

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети
хузуридаги Чет тилларни ўқитишнинг инновацион методикаларини
ривожлантириш Республика илмий-амалий маркази

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

Директор Р. Каримов

2020 йил «08» 09

“КЕЛИШИЛДИ”

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

2020 йил «07» 12

Рўйхатга олинди: № 3072
2020 йил «30» 10

Нофилологик йўналишларда
махсус мақсадларга йўналтирилган
инглиз тилини (English for Specific Purposes, ESP)
ўқитиш намунавий дастури

Тошкент 2020

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети
ҳузуридаги Республика илмий-амалий инновацион маркази
Британия кенгаши билан ҳамкорликда

**Нофилологик йўналишларда
махсус мақсадларга йўналтирилган
инглиз тилини (English for Specific Purposes, ESP)
ўқитиш намунавий дастури**

Мазкур фан дастури Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Британия Кенгаши билан ҳамкорликда илгари сурилган ENSPIRE – U (*Махсус мақсадларга йўналтирилган инглиз тилини ўқитиш тизимини ислоҳ этиш*) лойиҳаси махсулидир.

Тузувчилар: Ричард Вест, Жефф Станфорд, Саида Иргашева, Светлана Хан, Наргиза Вохидова

Ўқув дастурни тузиш жараёнида, шунингдек, дастур олди тадқиқотларни ўтказишда, дастурни эксперимент гуруҳларда синовдан ўтказишда ва қўшимча тавсияномалар ва хаволалар ишлаб чиқишда мамлакатимиздаги 22 та олий таълим муассасалари иштирок этган. Миллий лойиҳада қатнашган ОТМлар ва лойиҳа иштирокчилари рўйхати 3 иловада келтирилган бўлиб, жойларда янги ўқув дастурни тадбиқ этишда, у асосида йўналишлар ва соҳалар бўйича ишчи дастурлар тайёрлашда ушбу мутахассисларга мурожаат қилиш мумкин бўлади.

Лойиҳа менеждери: Джамиля Гулямова

Лойиҳа координаторлари: Саида Иргашева, Ольга Ким

Бўлимлар

1. Кириш

- 1.1 Методологияга ёндашув
- 1.2 Анъанавий ва янги ўқув дастурлар ўртасидаги фарқлар
- 1.3 Фаннинг асосий тамойиллари
- 1.4 Мустақил таълим
- 1.5 Луғат базасини яратиш
- 1.6 21 аср кўникмалари
- 1.7 Тилни ўқитишда АКТдан фойдаланиш

2. Фаннинг мақсади

- 2.1 Коммуникатив тил компетенцияси
- 2.2 Тилни глобал қўллаш
- 2.3. Тил кўникмаларини ривожлантириш
- 2.4 Талаба эгаллаши керак бўлган билим, кўника ва малакалар

3. Мухим талаблар

- 3.1. Ўқитувчиларга қўйиладиган талаблар
- 3.2. Талабаларга қўйиладиган талаблар

4. Дастур билан ишлаш

- 4.1. Талабанинг тилдаги эҳтиёжини аниқлаш
- 4.2. Фан мақсадини тайёрлаш
- 4.3. Мазмуни
- 4.4 Ўқув материалларини танлаш ёки яратиш
- 4.5. Йўналишлар бўйича ўқув дастурини тузиш
- 4.6. Дастурда қўлланиладиган ўқитиш методлари
- 4.7. Баҳолаш, тест ва назорат

5. Вақт меъёрлари

Илова 1: Ишчи ўқув дастур намунаси (Туризм йўналишида инглиз тилини ўқитиш)

Илова 2: Ишчи дастур тузувчилар учун қўшимча адабиётлар

1. Кириш

Мазкур фан дастури Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Британия Кенгаши билан ҳамкорликда илгари сурилган ENSPIRE – U (*Махсус мақсадларга йўналтирилган инглиз тилини ўқитиш тизимини ислоҳ этиш*) лойиҳаси махсулидир. Лойиҳа 2016-2019 йилларда амалга оширилиб, унда Республикамиздаги 22та олий таълим муассасалари хорижий тиллар кафедралари мутахассислари иштирок этдилар. Ушбу ўқув дастурни яратишда ОТМлар талабалари, турли соҳа ихтисослик кафедралари ва хорижий тиллар кафедралари ўқитувчилари ва иш берувчилар жалб этилган ҳолда ўтказилган тадқиқот натижаларига асосланган. Ўқув дастур ОЎМТВнинг 2018 йил 87-03-3381-сонли хатига асосан лойиҳа иштирокчилари бўлган 22 та ОТМларда синовдан ўтказилди.

Ўқув дастур Ўзбекистон давлат стандарти (Чет тиллари бўйича таълимнинг барча босқичлари битирувчиларининг тайёргарлик даражасига қўйиладиган талаблар) ва Умумевропа тил компетенциялари таснифи (CEFR 2001/2018)га асосланган бўлиб, мамлакатимизда тадбиқ этилган қатор инновацион ислоҳотларга таянади. Дастурни тузишда, шу жумладан, Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги № 5847-сонли Фармонида келтирилган қуйидаги муҳим талаблар инобатга олинган:

- олий таълим муассасаларида ўқув жараёнини босқичма-босқич кредит-модуль тизимига ўтказиш;
- халқаро тажрибалардан келиб чиқиб, олий таълимнинг илғор стандартларини жорий этиш, жумладан ўқув дастурларида назарий билим олишга йўналтирилган таълимдан амалий кўникмаларни шакллантиришга йўналтирилган таълим тизимига босқичма-босқич ўтиш;
- талабаларда мустақил таълим олиш, танқидий ва ижодий фикрлаш, тизимли таҳлил қилиш, тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш, ўқув жараёнида малакавий тажрибаларни кучайтиришга қаратилган методика ва технологияларни жорий этиш, ўқув жараёнини амалий кўникмаларни шакллантиришга йўналтириш, бу борада ўқув жараёнига халқаро таълим стандартларига асосланган илғор педагогик технологиялар, ўқув дастурлари ва ўқув-услубий материалларни кенг жорий этиш;

- барча олий таълим муассасаларида дарс машғулоти бўйича талабалар фикрини ўрганиш (feedback) ҳамда ўзаро ташриф (peer review) тизимини ривожлантириш асосида талабаларга таълим хизматлари кўрсатиш сифатини яхшилаб бориш.

Намунавий дастурда турли соҳаларга йўналтирилган хорижий тилни ўқитишда инобатга олиниши керак бўлган тамойиллар, замонавий ёндашувлар, таълим бериш ва таълим олишдаги самарали методларни тадбиқ этиш, баҳолашни ташкил этиш, ҳамда дастур асосида ўқув материалларини танлаш ва яратиш бўйича методологик кўрсатмалар берилган. Ўқув дастур умумий намунавий дастур ҳисобланиб, у асосида олий таълим муассасалари хорижий тиллар кафедралари берилган умумий тавсиялар ва намуналар асосида ОТМнинг соҳа ва йўналишларидан келиб чиққан ҳолда ишчи дастурларни яратишлари зарур бўлади. Ўқув дастурдаги тавсияларга кўра, соҳа йўналишлари бўйича тайёрланадиган ишчи дастурларнинг мазмуни модуллар кўринишида тузилади ва бу дастурни кредит-модуль тизимида тадбиқ этилишида қулайлик яратади (1-илова: ишчи дастур намунасига қаралсин).

Дастур турли йўналишлар бўйича ишчи дастур тузилаётганда ҳар бир ОТМга мустақил равишда тил ўрганувчининг академик ва касбий эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда мос келадиган турли хил жанрлар, мавзулар ва ўқув материалларни танлаш имконини беради.

Ушбу ҳужжат хорижий тилларни икки босқичда ўқитишни назарда тутади:

- умумий мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (Language for General Purposes, LGP);
- махсус мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (English for Specific Purposes, LSP).

Битирувчилар В2 даражага эришишлари учун хорижий тил бакалавр таълимнинг барча босқичларида ўқитилиши мақсадга мувофиқ. Бунда умумий мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (Language for General Purposes, LGP) таълимнинг биринчи босқичида ёки талабалар билим даражаси юқорироқ бўлган тақдирда фақат биринчи семестр давомида ўқитилиши мумкин. Махсус мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (Language for Specific purposes, ESP)ни эса, иккинчи семестрдан ёки иккинчи курсдан бошлаб, ёки паралел равишда ўқитиш керак бўлади (Дастурнинг вақт тақсими саҳифасига қаралсин). Кўпгина бакалавр курслари атиги 3 йил давом этишини ҳисобга оладиган бўлсак, талабаларнинг билим даражасидан келиб чиққан ҳолда биринчи йилнинг ўзида LGP ва LSPларни бирлаштириб ўқитиш мумкин. Инглиз тилини

талабалар танлаган соҳага йўналтирилган ҳолда ўқитилиши келгусида нафақат талабаларнинг ўз касбларида тилдан унумли фойдаланишларига, балки ОТМларда таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича хорижий тилларда ўқитиладиган мутахассислик фанлар салмоғини ошириб боришга хизмат қилади.

Янги ўқув дастур куйидаги бўлимларни муваффақиятли қўллаш бўйича методологик йўлланмаларни тавсия этади: методологик ёндашув (1.1 ва 1.2), ESPнинг асосий тамойиллари (1.3), мустақил таълимни ташкил этиш (1.4), фаннинг луҳат базасини тузиш (1,5), 21- аср кўникмалари (1.6) ва тилни ўқитишда АКТдан фойдаланиш (1,7) кабилардир. Ўқув дастурга қўшимча тарзда тайёрланган бир қатор қўшимча ҳаволалар ва ишланмаларни Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети ҳузуридаги Республика илмий-амалий инновацион маркази <http://uzspic.uz/> сайтидан олиш мумкин.

1.1 Методологик ёндашув

УЕТК (CEFR) бирор бир муайян ёндашув ёки методни химоя қилмаса-да, мазкур дастурга кўра, фанни ўқитишда **Тил ўқитишнинг коммуникатив ёндашувига** асосланишни назарда тутати.

Тил ўрганиш/ўқитишнинг кенг тарқалган ва тан олинган коммуникатив ёндашувлари куйидагича:

- тил ўрганувчи тилни мулоқатда қўллаш орқали ўрганади;
- дарслар лойиҳа иши, маъноли вазифага асосланган бўлади, яъни талабалар бирор бир лойиҳани ёки аниқ вазифани бажаришлари керак бўлади. Ўргатиладиган тил топшириқлари эса, ушбу вазифадан келиб чиққан ҳолда танланади;
- дарслар асосан ўрганилаётган тил (инглиз)да олиб борилади; асосий эътибор мулоқотга қаратилади;
- аудитория топшириқлари аутентик (хаётий) ва маънога асосланган мулоқот вазифаларига асосланиши лозим;
- нутқнинг раванлигига эришиш мулоқотнинг муҳим жиҳатидир;
- мулоқотга ўрганиш-тил малакалари (ўқиш, ёзиш, гапириш ва тинглаб тушуниш)нинг интеграцияси орқали амалга оширилади;
- тилни ўрганиш – бу синов ва хатоларни ўз ичига олган ижодий жараёндир. Шундай экан, хатоларни дарҳол тузатилиши ёки ‘йўқ қилиниши’ лозим бўлган иллат сифатида эмас, балки тил ўрганиш жараёнининг бир қисми сифатида кўриб чиқиш керак.

Қўшимча ҳавола: Аутентик материаллардан фойдаланиш

1.2. Анъанавий ва янги ўқув дастурлар ўртасидаги фарқлар

Қуйидаги жадвалда Махсус мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (Language for Specific Purposes, LSP)ни ўқитишнинг анъанавий ва замонавий ёндашувлари ўртасидаги асосий фарқлар келтирилган. Мазкур дастур асосан олий таълим муассасаларига турли мутахассисликларда йўналишлар бўйича ишчи ўқув дастурларни яратишда кўпроқ автоном\мустақилликни кўзда тутган бўлсада, кафедралардаги дастур тузувчилардан фанни ўқитишда қабул қилинган муайян тамойилларни инобатга олишни талаб этади.

1- жадвал

Ёндашувларнинг фарқли жиҳатлари

Анъанавий ёндашув	Замонавий ёндашув
Барча олий таълим муассасаларидаги соҳа ва йўналишлар учун ягона тан олинган ўқув дастур	ОУМТВ томонидан умумий тавсияларни ўз ичига олган ўқув дастурга асосланган ҳолда ҳар бир олий таълим муассасаси томонидан соҳа йўналишлари ва талабалар даражасидан келиб чиққан ҳолда ўқув дастурни ишлаб чиқиш имконияти
Кутилаётган тил даражаларининг шаффоф таърифининг йўқлиги	CEFR (YETK) стандарти даражаларига аниқ иқтибос
Талабалар эришиши кутилаётган натижаларнинг фаннинг мавзулари ва баҳолаш тизими билан боғланмаганлиги	Талабалар эришиши кутилаётган натижаларнинг фаннинг мавзулари ва баҳолаш тизими билан мустаҳкам боғлиқлиги
Тилни ўрганишда асосан грамматика ва фонетика қоидаларига урғу берилиши	Дастур мазмунининг талабаларнинг бўлғуси касбида тил бўйича зарур бўладиган эҳтиёжларидан ва иш берувчиларнинг эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда тузилганлиги
Назарий ёндашув, яъни масалан лингвистика (синтаксис, фонетика, морфология, семантика, стилистика ва ҳақозо)	Амалий ёндашув (жумладан амалий грамматика, соҳада қўлланиладиган вокабуляр, талаффуз, ўқиш кўникмаси, ёзиш кўникмаси, тинглаб тушуниш ва гапириш кўникмаларини ўқитиш ва ҳақозо). Жанр ва дискурсга асосий эътиборни қаратиш.
Тарихий ёндашув: тил тарихини ўқитиш	Замонавий ёндашув: Инглиз тилига халқаро тил сифатида қараш
Маданий ёндашув: Буюк Британия ва АҚШнинг адабиёти ва маданияти	Маданиятлараро ҳар ҳилликни тушуниш, маданиятлараро мулоқот кўникмасини шакллантириш
Дарс ўтишда кўп ҳолларда она тилидан фойдаланиш; асосий эътиборни таржимага қаратиш	Дарсларни тўлиқ ўрганилаётган тил (инглиз)да олиб бориш; асосий эътиборни мулоқотга қаратиш
Ёд олишга эътибор қаратиш	Тилни амалда қўллашга эътибор қаратиш
Баҳолаш: билимни баҳолашга эътибор	Тил кўникмаларини амалда қўллаш

қаратиш	қобилиятини баҳолашга эътибор қаратиш; CEFR стандарти даражалари ва мезонларига асосланган баҳолашнинг шаффоф тизими
Эътиборни тилни бехато ўрганишга қаратиш ва ўқитувчи томонидан хатоларни доимий тузатилиб борилиши	Эътибор тилни раво қўлай олишга ўргатишга қаратиш ва фақат тизимли хатоларнинг устида ишлаш
Ўқитувчининг қатъий назорати остида таълим олиш	Мустақил таълимни раҳбатлантириш (масалан, Moodle мобил иловаси ёрдамида);
Ҳамма учун битта ягона тан олинган дарслик	Талабалар эҳтиёжидан келиб чиқиб тайёрланган ўқув материаллар ва аутентик (реал манбалардан олинган) материаллар
Мавзуларга асосланган фан мазмуни	Маъноли яхлитликни ташкил этган модулларга асосланган фан таркиби

Қўшимча ҳаволалар: Методик тавсиялар ҳақида кўпроқ маълумот учун 1.1 бўлимига қаралсин

1.3. Тилни махсус мақсадларда ўқитишнинг (LSP) асосий тамойиллари:

1) Мутлақ хусусиятлар:

Тилни махсус мақсадларга йўналтирилган ҳолда ўқитиш (LSP)

- тил ўрганувчининг таълимдаги ва бўлғуси касбидаги тил эҳтиёжларини қондириш учун мўлжалланган;
- тадқиқотга асосланган методологиядан ва унга хизмат қиладиган фаннинг вазифаларидан фойдаланади;
- юқоридаги вазифаларни бажаришга мос келадиган тил тизими (грамматика, лексика, жанр), тил кўникмалари, дискурс ва жанрларга асосланган.

2) Ўзгарувчан хусусиятлар

Тилни махсус мақсадларга йўналтирилган ҳолда ўқитиш (LSP) ишчи дастури яратилаётганда қуйидагилар инобатга олинади:

- маълум бир соҳа ёки бир неча ўзаро боғлиқ соҳаларни жамлаган бўлиши мумкин;
- умумий мақсадларга йўналтирилган инглиз тили (General English)ни ўқитиш методикасидан фарқ қилади;
- одатда каттароқ ёшдаги (ўрта-махсус ёки олий таълим муассасаси талабаси) тил ўрганувчилар аудиторияси учун мўлжалланган ҳолда тузилади;
- тил билишнинг ўрта (B1-B2) ва юқори (C1-C2) даражасини эгаллаган талабалар учун мўлжаллаб тузилади. Баъзан бошланғич даражада қўлланилса-да, тил ўрганувчидан тилнинг базавий босқичини эгаллаган бўлишини талаб этади.

1.4. Мустақил таълим

Мазкур дастур тил ўрганувчиларда мустақил таълим кўникмаларини фаол шакллантиришга, уларнинг ўз таълим мақсадларига маъсулият билан ёндашишларига ва талабанинг ўқув жараёни ҳақидаги хабардорлигини оширишга хизмат қилади. Дастурда илгари сурилган мақсад ва мазмунга кўра, мустақил таълимни ташкил этишда қуйидаги талабалар мавжуд:

- тилни ўзлаштиришда ўзлари учун муҳим бўлган мақсадларни белгилаб олишлари;
- ўзларидаги муаммоли ҳолатларни аниқлаш ўзлаштирилган билимни объектив баҳолай олиш имкониятига эга бўлишлари;
- соҳага оид матнлар ва ўқув материаллар билан мустақил ишлаш кўникмаларини ошириш имкониятига эга бўлишлари

Мустақил таълим бу ўқитувчининг бевосита *аралашувисиз*, фақатгина талабаларни тўғри йўналтирган ҳолда амалга оширилади. Талабалар таълим олишлари учун жавобгарликни ўз зиммаларига оладилар. Ўқитувчилар биринчи навбатда талабаларда мустақил таълимни рағбатлантиришлари ва мустақил таълим учун зарур бўладиган кўникмаларни (1.6-бўлимга қаралсин) ривожлантиришлари керак бўлади. Талабалар аниқ кўрсатмалар олишлари ҳамда бажараётган вазифаларининг *мақсади* ва аниқ *муддатини* билишлари керак. Мустақил таълим учун мўлжалланган топшириқлар берилганда ўқитувчи кучли ва заиф талабаларга эътиборни қаратиши, жоиз бўлса, заиф талабаларга камроқ топшириқлар бериш ёки кучсиз талабаларни кучли талабалар билан бирлаштириши мумкин. Мустақил ривожлантиришга қаратилган умумий воситалар – бу ўқувчилар билан тузилган шартномалар, жавоби тезкор электрон машқлар, мослашувчан онлайн дастурлари, онлайн кидирув дастурлари, веб-тадқиқот вазифалари, рефлексив блоглари ва ҳ.к.

Қўшимча ҳаволалар: 1.6-бўлим (21- аср кўникмаларини ривожлантириш), 4.6-бўлим (ўқитиш методларидан мисоллар).

1.5 Луғат базасини яратиш

Фанни ўқитишда талабанинг касбий эҳтиёжларини инобатга олишда яна бир муҳим жиҳат бу ўқитувчилар томонидан ўқитилиши керак бўлган касбга оид луғат базасини шакллантиришдир. Ўқитувчилар соҳага оид луғат базасига киришда ёки ўз матнларини яратишларида корпус лингвистикаси воситаларидан фойдаланишлари мақсадга мувофиқдир. Корпус лингвистикаси воситалари ўқитувчиларга:

- аниқ бир соҳага тўғридан-тўғри алоқадор сўзлар ва яқин бўлган сўзлар базасини тузиш;
- янги сўзларни контекстда қўлланилишини кузатиш (масалан, тез-тез қўлланиладиган ва учрайдиган иборалар частотасини қўлланиш даражасини ҳисоблаш, номаълум лексик элементларнинг аутентик матнлардаги маъносини аниқлаш;
- ўқитувчилар ва ўқувчиларда савол-жавоб орқали тилни ўрганишга асосланган таълим ёндашувини рағбатлантириш имконини беради.

Турли хил соҳа йўналишларининг хусусиятлари инобатга олинса, ушбу лингвистик корпус воситалари айниқса фойдалидир.

Қўшимча ҳаволалар: Боултон(2016), Сохҳед(2000) ва Нелсон.

1.6. XXI аср кўникмалари

Янги ўқув дастурнинг муҳим мақсадларидан бири-бу иш жойида қўлланиладиган замонавий ва самарали тил кўникмаларини ривожлантиришдан иборатдир. Тил кўникмаларини ривожлантириш билан бирга мазкур фан қуйидаги ижтимоий ва когнитив кўникмаларни ривожлантиришни мақсад қилади. Бунга дарсни пухта режалаштириш орқали эришилади.

- хамкорлик: талабаларга мақсадга эришиш учун биргаликда ҳаракат қилишни, жумладан, қўшма лойиҳалар, ўзаро тақриз бериш, гуруҳларда ишлаш орқали;
- тадқиқотчилик: мустақил равишда керакли маълумотларни ва материалларни излаш, шу жумладан, интернет тармоғи орқали керакли маълумотларни топиш ва саралаш;
- танқидий фикрлаш: қарор қабул қилиш учун мустақил равишда вазиятни ва муаммони таҳлил қилиш ва баҳолаш;
- муаммони ҳал этиш: қийин ва мураккаб масалаларга ечим топиш
- ижодкорлик: бирор нарсани яратиш учун тасаввурдан фойдаланиш ёки асл ғояларни қўллаш (ролли ўйинлар, постерлар, фильмлар);
- таълим олиш кўникмалари: таълим олишнинг турли методларидан хабардор бўлиш ва тил ўрганишнинг самарали стратегияларини танлаш;
- хилма-хилликни қўллаб-қувватлаш ва кадрлаш: синфда ва синфдан ташқаридаги реалликни тушуниш, шу жумладан маданиятлараро мулоқот, таълим олишнинг чегараланган имкониятлар ва тўсиқлар кабилардан хабардор бўлиш;
- мулоқот қилиш кўникмалари: мулоқотни янада самарали қилиш ва суҳбатдошларингизни фаол тинглаш қобилиятини ошириш

- инглиз тилини глобал тил сифатида ўрганиш: инглиз тилини мулоқот тили сифатида муҳимлигини англаш.
Қўшимча хаволалар: Ўз-ўзини баҳолаш йўриқномаси

1.7. Тилни ўқитишда АКТдан фойдаланиш

Дунёда рўй бераётган ўзгаришлар ва Президентнинг 2017 йилдаги олий таълимни ислоҳ этиш тўғрисидаги қарори таълимда "сўнгги инновацион технологиялардан кенг фойдаланиш" ва АКТ (Ахборот ва КоммуникацияТехнологиялари) ни самарали қўллашни тақозо этади. Хорижий тилларни ўқитиш жараёнида АКТдан фойдаланиш бугунги кунда TELL (Technology Enhanced Language Learning) деб кенг тарқалган соҳа сифатида маълумдир. Ушбу интеграция ахборот ва коммуникация инкилобининг бир қисмидир ва бу ўз навбатида мамлакатларга глобаллашган дунёда фаол иштирокчи бўлишларига ёрдам беради. АКТ эса, бир вақтнинг ўзида ўқитиш методига, қўлланиладиган ресурсларга ва баҳолашга сезиларли таъсир кўрсатади.

Олий таълим муассасалари фанга АКТни кенг қўллашда вақт ва ресурсларнинг етарли эканлигини инобатга олиш керак бўлади. Бунда АКТни самарали қўллашда қуйидаги омиллар таъсир кўрсатиши мумкин:

1. Ўқитиш методи ва ўқитувчининг роли

- ўқитувчилар кўпроқ фасилитатор ролини бажарадилар;
- талабаларни мустақил таълим орқали автономлигини оширишни рағбатлантириш Flipped ёндашувга асосланган таълимни қўллаш, масалан талабалар дарсга келишдан олдин янги мавзу билан онлайн танишиб, аудиторияда билимларини янада мустаҳкамлашлари керак бўлади;
- талабалар мустақил тарзда онлайн изланиш ва тадқиқот олиб борадилар;
- талабалар томонидан ўз электрон-техник қурилмаларини дарсда қўллай олиш имконияти мавжуд бўлади.

2. Ўқув материалларининг таъсири

- интернетда турли соҳаларда инглиз тилини ўқитиш учун мўлжалланган аъло даражадаги манба ва материаллар тавсия қилинганлигини инобатга олиб, ушбу манбалардан фойдаланиш учун ўқитувчиларнинг интернетдан фойдалана олиш имкониятлари кенг бўлади;
- манбалар, ўқув материаллари ва дарс ишланмаларининг самарали сақланиш тизими яратилади;

- ўқитувчи ва талабаларнинг аутентик материаллардан фойдалана олиш кўникмаларини шакллантириш бўйича қўшимча тренинглар ташкил қилинади.

3. Баҳолашнинг таъсири

- ўқитувчилар онлайн тестларни қўллашлари мумкин бўлади;
- талабаларнинг тил кўникмаларини онлайн баҳолашда ўқитувчилар етарли малакага эга бўладилар.

4. Кўникмалар аудити

- ўқитувчи ва талабалар АКТдан фойдаланишда етарли билим ва кўникмаларга эга бўладилар;
- ОТМ томонидан илҳор ахборот технологияларини қўллашда талабалар ва ўқитувчиларда қайси кўникмалар етарли эмаслиги аниқлаб борилади ва уларни ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар ташкил этилади.

5. Интернетдан фойдаланиш

- таълим муассасаси керакли технологиялар ва соҳа мутахассислари билан таъминланган бўлади.

6. Ресурсларни, шу жумладан материаллар, дастурлар, бошқарув тизимларини ривожлантириш.

- таълим муассасаси таълим бериш ва таълим олиш учун янги материаллар, дастурлар, методик ишланмалар билан таъминланади.

Қўшимча ҳаволалар: 1) АКТдан фойдаланиш; 2) аутентик материаллар билан ишлаш; 3) 4.4. бўлим (ўқув материални танлаш ёки яратиш)

2. Фаннинг мақсади

Фаннинг асосий мақсади талабанинг бўлғуси илмий ва касбий фаолиятини муваффақиятли амалга оширишида керак бўладиган мулоқот тил кўникмалари ва малакасини ҳалқаро талаблар (жумладан, CEFR) даражасида ривожлантиришдан иборат (1 жадвал).

2.1. Чет тилида коммуникатив компетенция- мақсад қилинган тилда алоқа ўрнатиш қобилияти ва тайёрлигини; ушбу тил қўлланиладиган мамлакатлар маданияти ва контекстлар ҳақида тушунчага эга бўлишликни; ва ўз мамлакатининг маданиятини хорижий тилда тақдим эта олиш қобилиятини англатади. Мазкур дастурда қуйидаги коммуникатив компетенцияларни ривожлантириш кўзда тутилган:

Лингвистик компетенция - бу тил аспектларини (фонетика, лексика, грамматика) бошқалар билан мулоқотда қўллаш қобилияти. Чет тилидан, масалан инглиз тили турли хил тилларда сўзлашадиган одамлар билан мулоқотда асосий лингва-франка (боғловчи тил) бўлиб хизмат қилиши мумкин. Шу сабабли ўқитувчиларга талабалар инглиз тилидаги мос

келадиган турли бой манбалар билан таништиришлари тавсия этилади. Масалан: ҳиндлар, немислар, хитойликлар, корейслар, турклар ва араблар томонидан қўлланиладиган инглиз тили материалларини тақдим этишлари мумкин.

Социолингвистик компетенция - бу академик / касбий коммуникатив вазиятга, мақсадга ёки талабга мувофиқ келадиган тил формалари ва усулларидан хабардор бўлиш ва мос келадиганини танлай олиш қобилиятига эга бўлишдир.

Прагматик компетенция - фойдаланувчи / тил ўрганувчи муҳим нутқ тамойилларини қай даражада билиши билан боғлиқ бўлиб, унга мувофиқ тузиладиган нутқнинг, хабарларнинг:

- а) таркиб, тартиб ва тузилиши жиҳатидан мукамал бўлиши (Discourse competence);
- б) турли алоқа функцияларини бажариш учун қўлланилиши (Functional competence);
- в) турли академик/профессионал жанрлардаги интерфаол ва транзакцион схемалар ёки ҳаракатларга мувофиқ бўлиши (Design competence) назарда тутилади.

Плюралингвал (кўптилли) ва кўпмаданиятли компетенциялар - талабаларнинг турли тиллар ва маданиятларга мурожаат қила олиш қобилиятини англатади. Талабалар:

- а) турли маърузачиларнинг коммуникатив компетенциясига қизиқиш билдирадилар;
- б) турли тилларда гапирувчиларнинг маданиятига қизиқиш билдирадилар;
- в) маданий фарқларни ҳисобга олган ҳолда суҳбатдошига мос равишда эҳтиёткорлик билан мулоқотга кириша оладилар.

Қўшимча ҳаволалар: жанрлар таҳлили бўйича ҳаволалар

2.2. Тилни глобал қўллаш (Global language performance) бу хорижий тилни бир қатор умумий мақсадлар ҳамда кундалик ҳаёт учун қўллаш олишни назарда тутди. CEFR (YETK) ҳужжатида ушбу формат (ўлчов) хорижий тилни қўллашда но-мутахассис бўлган тил ўрганувчини тилга ўргатишда ўқитувчилар ҳамда дастур тузувчилар нималарга амал қилишлари кераклиги ҳақида маълумот келтирилган. Тилни глобал контекстда қўллаш олиш малакаси мазкур халқаро ҳужжатда 6 та даражаларда (A1-C2) тавсифланган.

2.3. Тил кўникмаларини ривожлантириш. Тил кўникмалари ўз ичига тушуниш малакалари, яъни тинглаб тушуниш ва ўқиб тушуниш ҳамда мулоқот малакалари, яъни гапириш ва ёзиш кўникмаларини олади. Шунингдек, CEFR (YETK) кўрсаткичлари гапириш кўникмасини *диалогик* ва *монологик нутқга* ажратган ҳолда тил кўникмаларининг қуйидаги бешта тури бўйича тавсифланади:

- Оғзаки нутқ: гапириш (диалогик нутқ)
- Оғзаки нутқ: гапириш (монологик нутқ)
- Тинглаб тушуниш
- Ўқиш
- Ёзиш

Қуйида келтирилган 1-жадвал CEFR стандартидан олинган компетенцияларни ҳавола этади:

КОММУНИКАТИВ ТИЛ ЭҲТИЁЖЛАРИ	мисоллар: эълон, катта аудиторияга, оммага мурожаат қилиш (CEFR 2001: 60)	мисоллар: товар ва хизматлардан фойдаланиш, телекоммуникациядан фойдаланиш (CEFR 2001: 80; CEFRX 2016: 35)	мисоллар: жонли аудиторияда тинглаб тушуниш, эълон ва кўрсатмаларни тинглаб тушуниш (CEFR 2001: 67)	мисоллар: кўрсатмалар, йўриқномаларни ўқиб тушуниш (CEFR 2001: 69 & 71)	мисоллар: хисобот ёзиш, иншо ёзиш, хат ёзиш (CEFR 2001: 62 & 83)
------------------------------------	---	--	---	---	--

Қўллаш (PERFORMANCE) ШКАЛАСИ	ТИЛ ҚўНИКМАЛАРИ	Оғзаки нутқ (монолог) (CEFR 2001: 58)	Оғзаки нутқ (диалог) (CEFR 2001: 74)	Тинглаб тушуниш (CEFR 2001: 66)	Ўқиб тушуниш (CEFR 2001: 68)	Ёзиш (CEFR 2001: 60)
-------------------------------------	------------------------	--	---	------------------------------------	---------------------------------	-------------------------

Глобал тилни қўллаш	Тилни глобал контекстда қўллаш (GLOBAL LANGUAGE PERFORMANCE) (CEFR 2001: 24)				
	↑		↑		↑
	↑		↑		↑

КОМПЕТЕНЦИЯЛАР ШКАЛАСИ	КОММУНИКАТИВ ТИЛ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ	Лингвистик КОМПЕТЕНЦИЯЛАР Лингвистик турли-туманлик Сўз бойлиги Сўз ва сўз бирикмаларидан тўғри фойдалана олиш Грамматик жиҳатдан тўғри гап тузиш Таллафуз Саводхонлик (CEFR 2001: 108-18)	Социолингвистик компетенциялар Социолингвистик мувофиқлик Ижтимоий муносабатларни ўрната олиш Хушмуомилалик Турли регистр (расмий ва норасмий) Диалектлар ва акцентлар Халқ иборалари, мақолалари кабиларни қўллаш олиш (CEFR 2001: 118-22)	ПРАГМАТИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАР Мослашувчанлик Тартибга риоя қилиш (turn-taking) Мавзунини ривожлантира олиш Гаплар ва ғоялар-даги кетма-кетлик ва боғлиқлик Таклифни аниқ баён этиш (CEFR 2001:123-30)	ҚўП ТИЛЛИЛИК ВА МАДАНИЯТЛАРАРО КОМПЕТЕНЦИЯЛАР Маданиятлараро репертуаридан унумли фойдаланиш Қўп тиллиликда мулоқот қила олиш Қўп тиллилик репертуаридан унумли фойдаланиш (CEFR 2001: 133-34; CEFR 2016: 71-73)
-------------------------------	---	--	---	---	---

1-жадвал. Тил компетенциялари ва уларни амалда қўллаш қўлами

2.4. Талаба эгаллаши керак бўлган билим, кўника ва малакалар

Ҳалқаро CEFR ҳужжатида тил ўрганувчининг эҳтиёжига мос келувчи вазифа турлари келтирилади, бироқ билим, кўника ва малакаларни аниқ белгилашда тил ўрганувчининг контекстидан келиб чиқиб, унинг тилни қўллашга бўлган эҳтиёжлари янада чуқурроқ ўрганилгани мақсадга мувофиқ.

Мазкур бўлимда энг асосий *Академик ва касбий тил эҳтиёжлари* рўйхати келтирилиб, талабалар фан якунида таълим ва касбларида мос келадиган натижаларни қўлга киритишлари назарда тутилади. Ушбу рўйхат 2016-2017 йилларда лойиҳанинг бошланғич босқичи доирасида мамлакатимиз 30 дан ортиқ ОТМларида турли соҳа битирувчиларининг инглиз тилидаги эҳтиёжларини ўрганиш бўйича ўтказилган сўровнома натижаларига асосланади. Тадқиқотда турли йўналиш талабалари иштирок этганлигини ҳисобга олсак, куйидаги якуний жадвалда энг кўп танланган 50 та тил кўникмалари жамланган. Йўналишлар бўйича ишчи дастур тузилаётганда талабаларнинг тилни ўрганишдаги мақсадидан келиб чиққан ҳолда мос кўникмалар ушбу жадвалдан танланиши тавсия этилади. Жадвалда келтирилган кўника ва малакалар вазифа кўринишига айлантирилганда, хаётий, реал коммуникатив вазифаларга ўзгаради (жумладан, e-mail ёзиш, илмий мақола ўқиш, маъруза ёки тақдимотни тинглаб тушуниш, телефонда мулоқотга кириша олиш ва бошқалар).

2-жадвал

Академик ва касбий тил эҳтиёжлари

Кетма кетлик (энг кўп белгиланганлик даражаси бўйича)	Билим, кўника ва малакалар бўйича эҳтиёжлар
1	Касбига оид чиқишлар, маърузалар, тақдимотларни тинглаб тушуна олиш
2	Слайдларда, қоғозда тақдим этилаётган маълумотларни тинглаб, маърузачининг сўзларига амал қилиб бориш (масалан маърузаларда, йиғилишларда, семинар ва конференцияларда)
3	Маълумот ресурсларини ўқий олиш (луғат, Yellow Pages, Wikipedia кабилар)
4=	Касбига доир телефон мулоқотни тинглаб тушуна олиш
4=	Касби, бажарадиган вазифалари, иш шароити ҳақида маълумот бера олиш
6	Касбига оид/таълим билан боғлиқ электрон хатларни ўқий олиш
7	Илмий амалий мақолаларни ва абстрактларни ўқий олиш
8	Таълим муассасаси, иш жойи, офиси, лабораторияси, ишлаб чиқарадиган маҳсулоти ҳақида маълумот бера олиш (инглиз сўзлашувчисига)
9	Шакллар ва формаларни тўлдира олиш
10=	Постерларни ўқий олиш (кўргазмалар ва конференцияларда)

Кетма кетлик (энг кўп белгиланганлик даражаси бўйича)	Билим, кўникма ва малакалар бўйича эҳтиёжлар
10=	Касбга доир телефон мулоқотга кириша олиш
12	Ўзи ҳақида резюме тайёрлай олиш (ишга жойлашишда, танловларда иштирок этишда)
13	Профессионал/техник мақолаларни ўқий олиш
14	Касбга доир китобларга берилган тақризларни ўқий олиш
15	Касбидан келиб чиққан ҳолда маъруза, тақдимот қила олиш (зарурият бўлганда слайдлар, тарқатма материаллар тайёрлай олган ҳолда)
16	Жиҳоз-ускуналарни тасвирлай олиш, ишлаш усулини тушунтира олиш
17	Касбга оид ва илмий китобларни ўқий олиш
18	Нархлар рўyxатини ва каталогларни ўқий олиш
19	Илмий маърузаларни тинглаб тушуна олиш
20	Резюме ва CVларни ўқиб, керакли маълумотларни ола билиш
21	Илмий мунозараларда, семинарларда иштирок эта олиш
22	Таълим соҳасида зарур бўлган дарсликларни ўқий олиш
23	Маҳсулот/сервиз таърифини, дизайн хусусиятларини ўқиб тушуна олиш
24=	Реклама-эълонларни (ишга жойлашиш, маҳсулот бўйича) ўқиб тушуна олиш
24=	Касбга оид/ўқиши билан боғлиқ электрон хатларни ёза олиш
26	Касбга оид/ўқиши билан боғлиқ хатларни ўқий олиш
27	Кўрсатмалар ва огоҳлантиришларни (масалан, хавфсизлик тартиб-қоидалари, қўллаш, фойдаланиш кўрсатмаларини) тинглаб тушуна олиш
28=	Жиҳоз-ускуналар, жараёнлар, машиналар ва ҳ.к.га таъриф ва изох бера олиш
28=	Маъруза/тақдимотларни тинглаб тушунган ҳолда муҳим жойларини қайд қилиб бориш (масалан, йиғилишларда, тренинг ва семинарларда)
30	Таклифлар ва тавсияларни ўқий олиш
31	Музокараларда иштирок эта олиш
32	Илмий йиғилишларда, семинарларда ўз фикрини баён эта олиш
33	Касбга ва таълим олиш билан боғлиқ, шу жумладан, ишга жойлашиш билан боғлиқ, грант ютиб олиш бўйича, ТВ, радио ва пресса учун интервьюларда саволларга жавоб бера олиш
34	Фойдаланиш бўйича қўлланмалар, кўрсатмалар, хавфсизлик йўриқномалари, огоҳлантирувчи белгиларни ўқиб тушуна олиш
35	Илмий-амалий мақолалар ва абстрактлар ёза олиш
36	Касби билан/таълим билан боғлиқ хатларни ёза олиш
37	Касби билан/таълим билан боғлиқ мақолаларни ёза олиш
38=	Иш мажбуриятлари, профилларни ўқий олиш
38=	Слайдлар, тарқатма материаллар матнини тайёрлай олиш (масалан, тақдимотлар, маърузалар, йиғилишлар учун)
40	Маъруза қилганда тарқатма материаллар ва АКТдан фойдалана олиш (семинар, конференция, кўргазмаларда)
41	Таклифлар ва тавсиялар матнини ёзма тайёрлай олиш
42	Оғзаки йўриқнома бера олиш ва огоҳлантира олиш (масалан, фойдаланиш бўйича кўрсатмалар, хавфсизликка амал қилиш бўйича кўрсатмалар)
43	Иш фаолияти, иш мажбуриятлари, профилларни ёза олиш
44	Шакллар, қайднома формаларини тайёрлай олиш

Кетма кетлик (энг кўп белгиланганлик даражаси бўйича)	Билим, кўникма ва малакалар бўйича эҳтиёжлар
45	Касбга доир/техник ҳисоботларни ўқий олиш
46	Махсулот/сервизга таъриф ҳамда дизайн хусусиятлари бўйича маълумотлар ёза олиш
47	Аризалар ва тендерда иштирок этиш учун илтимосномалар ёза олиш
48	Ўқиш ва касби билан боғлиқ қайдномалар, ички ёзишувларни ўқиб тушуниб жавоб бера олиш
49	Касбга оид консультациялар, маърузалар ва мунозараларда ўз фикрини баён эта олиш
50	Аризалар ва тендерда иштирок этиш учун илтимосномалар ёза олиш

3. Муҳим талаблар

Ушбу бўлимда, талабаларнинг тил билиш даражаларига қўйилаётган талаблар тўғрисида батафсилроқ маълумотлар келтирилган, шунингдек ўқитувчига қўйиладиган талаблар ҳақида ҳам сўз боради.

3.1. Ўқитувчиларга қўйиладиган талаблар

Тил ўқитувчиларига бўлган талаблар давлат чет тилига бўлган стандартда келтирилган бўлиб, унга кўра, олий таълим тизимида инглиз тили ўқитувчисининг тил билиш даражаси C1 бўлишини тақозо этади. Бироқ ислохотлар даврида барча ўқитувчилар ҳам бу даражани намойиш эта олмасликлари мумкин. Шунинг учун улардан мазкур дастурни муваффақиятли тадбиқ этишлари учун ўз устиларида кўпроқ ишлашлари талаб этилади. Жумладан, ўқитувчилар учун ОТМлар томонидан курс яратишда технологиялардан фойдаланиш (TELL), аудиторияда ва онлайн фойдаланишга мос келувчи ўқув материалларни ва баҳолаш топшириқларини яратиш, коммуникатив кўникмалар ва таълим олиш кўникмаларини ўргатиш кабилар бўйича қўшимча тренинглар ташкил этилиши мақсадга мувофиқдир ва бу жараёнга жойлардаги лойиҳада иштирок этган ўқитувчиларни кенг жалб этиш мумкин бўлади.

Шунингдек, мазкур фан ўқитувчилари хорижий тил мутахассислиги эгалари бўлиб, улардан талаба эгаллаётган соҳанинг билимдони бўлиш талаб этилмайди. Бироқ ушбу йўналиш бўйича баъзи маълумотларга эга бўлиш, энг муҳим концепцияларидан хабардор бўлиш тилни самарали ўқитишда қўл келиши аниқ.

3.2. Талабаларга қўйиладиган талаблар

Нофилологик йўналишлардаги барча талабалар ОТМга кириш босқичида чет тилидан В1 даражани эгаллашлари талаб этилади. Ўзбекистон Давлат Вазирлар Маҳкамасининг таълимнинг турли босқичларида битирувчи эгаллаши керак бўлган тил компетенциялари белгиланган бўлиб, унга мувофиқ но-филологик йўналишдаги бакалавр битирувчиси учун CEFR бўйича В2 даражаси белгиланган. Бироқ бу узок муддатли мақсад бўлиб, лойиҳанинг бошланғич йилларида мазкур ўқув дастурида берилган тил кўникмалари ва малакаларини минимум В1(+) даражада эгаллаган бакалавр битирувчисининг натижалари ҳам ижобий натижа сифатида қабул қилиниши лозим. Шунга кўра, фан якунига кўра битирувчи талабалардан тил кўникмалари бўйича қуйидаги CEFR даражаларини эгаллашлари кўзда тутилмоқда.

3-жадвал

CEFR бўйича тил кўникмалари

Тинглаб тушуниш	
B2	<p>Оммабоп таниш мавзулардаги аниқ стандарт нутқни, нисбатан секин ва аниқ тилда олиб бориладиган радио ва теле янгиликлар дастурларни, шахсий, ижтимоий, таълимга ва касб-хунарга оид таниш ва нотаниш мавзуларни тушуна олади.</p> <p>Стандарт тилда баён этилган конкрет ва абстракт жумладан, ўз мутахассислиги доирасидаги касбга доир мунозаралар ҳақидаги мазмун ва лингвистик жиҳатдан мураккаб бўлган матнларнинг асосий ғоясини тушуна олади.</p> <p>Кенг қўламли нутқ ва қатор мураккаб, бироқ бир оз бўлсада, таниш бўлган фикрлар баёнини тушуниб, аниқ оғзаки нутқ белгиларини кузата олади.</p>
B1	<p>Таниш бўлган акцентда тушунарли қилиб ифода этилган кундалик ёки касбига доир мавзулардаги аниқ фактларга асосланган маълумотларни тинглаб, асосий ғоясини ҳамда тафсилотларини аниқлай олган ҳолда тушуна олади.</p>
Оғзаки нутқ (диалог)	
B2	<p>Умумий, таълимга оид, касбига доир ва дам олиш каби қатор мавзуларда фикрларни тўғри боғлаган ҳолда равон, эркин, хатоларни кам қилган ҳолда самарали мулоқотга кириша олади.</p> <p>Грамматик хатоларни кам қилган ҳолда ҳамда кенг қўламли лексик репертуарга эга бўлган ҳолда ўз фикрини бойитиб, тингловчининг компетентлик даражасини инobatга олган ҳолда сўзамоллик билан суҳбатларга алоҳида тайёргарлик кўрмасдан, спонтан кириша олади.</p> <p>Шахсий қизиқишлари ва касбига доир таниш ва нотаниш мавзуларда қийинчиликсиз мулоқот қила олади.</p>
B1	<p>Шахсий қизиқишлари ва касбига доир таниш ва нотаниш мавзуларда ўзига ишонч билан қийинчиликсиз мулоқот қила олади.</p> <p>Маълумот алмашиш, маълумотни текшириш ва тасдиқлай олиш, муаммони</p>

	<p>тушунтириб бера олиш ва уни ҳал қилиш йўлларини таклиф қила олиш малакаларидан фойдалана олади.</p> <p>Маданият, кино, адабиёт, мусиқа каби абстракт мавзуларда ўз фикрларини баён эта олади.</p> <p>Ушбу тилда сўзлашадиган жойларга саёхат қилганда вужудга келиши мумкин бўлган аксарият вазиятларда бемалол сўзлаша олади.</p> <p>Таниш ва шахсий қизиқишларга доир кундалик мавзуларда (жумладан, оила, қизиқишлар, касби, саёхат, кундалик воқеалар) ўз нуқтаи назарини баён этган ҳолда ҳамда керакли маълумот алмашиш орқали алоҳида тайёргарлик кўрмасдан мулоқотга кириша олади.</p>
--	---

Оғзаки нутқ (монолог)	
B2	Алоҳида жиҳатларга урғу берган ҳолда далиллар ва мисоллар келтириш орқали аниқ ва тизимли тайёрланган маъруза ва яхши тузилган презентация қила олиши Ўз қизиқишлари ва соҳасига доир кенг мавзуларда ўз фикрини батафсил тафсилотлар ва мисоллар келтириш орқали бойитган ҳолда тафсилотлар ва тақдимотлар қила олиши
B1	Ўз соҳасидаги турли хил мавзулардан бири ҳақида ходисалар ва тавсифларни мантикий кетма-кетликда қўйиб чиққан ҳолда аниқ ва раvon гапириб бера олади.

Ўқиш	
B2	Турли матн ва мақсадлардан келиб чиққан ҳолда ҳамда ёрдамчи манбалардан (масалан луғат) фойдаланган ҳолда ўқишнинг тезлигини мослаштириш орқали мустикал равишда матнни тушуна олади. Баъзи вазиятларда кам қўлланиладиган идиомаларнинг маъносини тушунишда қийинчиликка учрасада, кенг қўламдаги фаол (актив) сўз бойлигини эгаллаган.
B1	Соҳасига доир мавзуларда аниқ фактларни ўз ичига олган матнларни ўқиб, қониқарли даражада тушуна олади (бирмунча узун ва мураккаб матнларни қийин жойларини қайта ўқиш имкониятини қўллаган ҳолда)

Ёзиш	
B2	Ўз мутахассислигига оид бўлган мавзуларда турли манбалардан олинган маълумотларни синтез қилиш ва саралаш орқали аниқ, батафсил ва яхши структурага эга матнларни туза олади.
B1	Соҳасига доир кенг мавзуларда жумлаларни ва фикрларни тўғри боғлаган ҳолда аниқ ва тизимли тайёрланган матн туза олади.

4. Ўқув дастур билан ишлаш

1-3 бўлимларда LSP янги ўқув дастурида амал қилиниши керак бўлган муҳим тамойиллар кўриб чиқилди. Ушбу бўлимда ўқув дастурлари, методологик ишланмалар, ўқув материаллари ва баҳолаш мезонларини ишлаб чиқишда асосий тамойилларни қўллаш бўйича амалий тавсиялар

келтирилган бўлиб, улар CEFR (2001: 7) стандартидаги курс яратишнинг қуйидаги еттита таркибий қисмларига мувофиқ келтирилган:

- эҳтиёжларни аниқлаш;
- мақсадларни аниқлаш;
- мазмунни аниқлаш;
- материалларни танлаш ёки яратиш;
- йўналишлар бўйича ўқув дастурини тузиш;
- тадбиқ этиладиган ўқитиш ва тил ўрганиш усуллари;
- баҳолаш, тест ва назорат.

Қўшимча ҳаволалар: *Умумевропа тил кўникмалари компетенцияси(CEFR)халқаро стандарти; Ишчи ўқув дастурини яратиш бўйича кўрсатмалар*

4.1. Талабанинг тилдаги эҳтиёжини аниқлаш

Йўналиш бўйича дастур тузилаётганда мазкур дастурнинг **Тил эҳтиёжлари** қисмида берилган (2-жадвал) рўйхатдан фойдаланиш тавсия этилади. Бунда ҳар бир семестр ёки ўқув йили бўйича талабалар, соҳа ўқитувчилари ва иш берувчилар билан маслаҳатлашишлари мақсадга мувофиқдир (йўналишлар бўйича намуна тарзида берилган дастурларга ҳам қаралсин).

4.2. Фан мақсадини тайёрлаш

Йўналиш бўйича билим, кўникма ва малакалар рўйхати тузилаётганда лойиҳа доирасида ўтказилган тадқиқот натижалари асосида тузилган **Тил эҳтиёжлари** рўйхатидан фойдаланиш тавсия этилади. Бунда ҳар бир кўникма ва малака CEFR келтирилган тил билиш даражаларига мос равишда ‘can-do’ (“қила олади”) шаклида тузилиши мақсадга мувофиқдир.

Ҳаволалар: Қўшимча Ҳужжат: йўналишлар бўйича ўқув дастурни яратиш

4.3. Фан мазмуни

Ҳар бир йўналиш бўйича курс мазмуни лойиҳа доирасида ўтказилган тадқиқот натижалари асосида тузилган **Тил эҳтиёжлари** рўйхатига асосланиши лозим. Курс мазмуни талабаларнинг таълим йўналиши ва соҳасидан келиб чиққан ҳолда танланади ва соҳа йўналишлари бўйича тайёрланадиган ишчи дастурларнинг мазмуни модуллар кўринишида тузилади. Ҳар бир модул ушбу соҳада чет тилини қўллашда муҳим бўлган маъноли битта яхлит мавзунини қамраб олиши керак. Масалан Туризмда: *Тур ва саёҳатларни ташкил этиш ёки Хавфсиз туризм*; Машинасозлик соҳасида: *Техника билан ишлаш ва хавфсизлик қоидалари*. (1- илова: ишчи дастур намунасига қаралсин).

4.4 Ўқув материалларни танлаш ёки яратиш

Йўналишлар бўйича ишчи дастур тузилиб, мақсад ва мазмун белгилаб олингандан сўнг, ўқитувчилар ўқув материаллари, дарс

ишланмалари ва таркатма материаллар тайёрлайдилар. Танланаётган ва яратилаётган материаллар мазкур дастурда келтирилган махсус мақсадларда инглиз тилини ўқитиш тамойилларига асосланиши лозим. Курсни ўқитишда фақат битта дарсликка асосланиш нотўғридир. Хорижий тил ўқитувчилари интернет ва бошқа манбалардаги фаннинг энг сўнги янгиликларини инобатга олган аутентик матн ва аудио/видео материаллардан фойдаланишлари, шу жумладан, миллий, халқаро манбалар, интернет ресурсларидан фойдаланган ҳолда тайёрлашлари мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун ҳозирда турли соҳаларда хорижий тилни ўқитишга оид интернет тармоғи ва дарсликлар бўйича жуда бой манбаалар базаси мавжуд.

Шунингдек, ўқитувчилар тайёр тасия этилаётган аудио, видео файлларни таҳрирлаш ва ўзгартириш киритиш ёки талабаларни лойиҳа устида ўзаро ҳамкорликда ишлашларини рағбатлантириш учун фойдали бўладиган жуда кўп онлайн воситаларни (масалан, wiki, Sketch engine, H5p, audacity) қўллаган ҳолда материаллар тайёрлашлари мумкин

Қўшимча ҳавола: 1) Аутентик (реал) материаллардан фойдаланиши. 2) Дастурни тадбиқ этишда технологиядан фойдаланиши.

4.5. Йўналишлар бўйича ишчи ўқув дастурини тузиш

ОТМлар бўйича тузиладиган ишчи дастурлар ва янги яратилаётган ёки танланаётган ўқув материаллари икки босқичда тайёрланади:

1. Умумий мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (Language for General Purposes, LGP)

- умумий мулоқот ва кундалик ҳаёт мақсадлари учун мўлжалланган ҳамда олий таълим босқичигача бўлган таълимда (мактаб, лицей) шакллантирилган тил кўникмалари ва компетенцияларини А2+ даражадан юқорига кўтариш;
- талабани барча тил кўникмалари бўйича соҳасига оид мулоқотга тайёрлаш.

2. Махсус мақсадларга йўналтирилган хорижий тил (Language for Specific purposes, LSP) ёки касбий ориентация босқичи талабанинг тил кўникмаларини ўз соҳасидан келиб чиққан ҳолда ривожлантиришдан иборат. Бунда дастур кенгроқ кўламда ёки торроқ доирада тайёрланиши мумкин:

- *кенг қамровли* дастурлар соҳанинг бир неча тармоғини ва уларга тегишли мутахассислик фанларини қамраб олади (Умумий академик / профессионал мақсадларни кўзда тутуди);

- *тор қамровли* тил дастурлар соҳанинг маълум бир тармоғи ва уни ўргатувчи маълум бир фанга мослаштирилган бўлади (маълум бир академик / касбий мақсадларда тилдан фойдаланиш).

Йўналишлардан келиб чиқиб тузиладиган ишчи дастурлар ўқитувчиларнинг асосий иш хужжатлари ҳисобланади. ОТМлар томонидан йўналишлар/соҳалар бўйича ўқув дастурлар тайёрланганда мазкур намунавий дастурга асосланган ҳолда фаннинг мақсад ва вазибалари, кутилаётган натижалар, мазмун ва мавзу ҳамда ўқитиш ва баҳолаш усулларига қўйилган талаблар инobatга олган ҳолда тузилиши керак бўлади. Ишчи дастурлар талабалар фикри. ОТМдаги ресурсларнинг ва технология имкониятларининг янгиланиши, кафедра аъзолари томонидан фанни ўқитилишидан чиқарилган хулосаларга кўра қайта кўриб чиқилиши ва талабга кўра янгиланиши мумкин.

Қўшимча хаволалар: 1)Ишчи дастурларни таҳлил қилиш бўйича кўрсатмалар, 2) йўналишлар бўйича намуна дастурлари (1-иловага қаралсин)

4.6. Тадбиқ этиладиган ўқитиш ва тил ўрганиш усуллари

Йўналишлар бўйича ўқув дастури *Коммуникатив тил ўқитиши ёндашувига*, шу жумладан унинг *талаба-марказда* тамойилига урғу берилган ҳолда тузилиши лозим.

Ўқув дастурини тайёрлашда қўлланиладиган таълим бериш ва таълим олиш усуллари ушбу намунавий дастурнинг 1.1.-1.7. бўлимларида келтирилган тавсияларга асосланган бўлиши лозим.

Қўшимча хаволалар: 1)Тил ўқитишда АКТдан фойдаланиш; 2) *Ўз-ўзини баҳолаш*; 3) *Мустақил таълимни ташкил этиш*

4.7. Баҳолаш, тест ва назорат

Фанда талабалар билим ва кўникмаларини баҳолашда асосий 2 та тан олинган шаклларидан фойдаланилади: **форматив** (жорий ва оралиқ жараёнларда талаба намоёниш этаётган билим ва кўникмаларини баҳолаш) ва **сумматив** (талаба фанда эришган якуний натижани баҳолаш).

Ўқув дастурга алоҳида хужжат сифатида *Баҳолаш бўйича кўрсатмалар*(инглиз тилида) ишлаб чиқилган. Кафедра аъзолари билан баҳолаш бўйича топшириқлар режалаштириш жараёнида келтирилган кўрсатмалар, аутентик ва замонавий баҳолаш топшириқлари намуналари ва намунавий баҳолаш мезонларига асосланишлари ҳамда ушбу намуналардан келиб чиққан ҳолда ўз талабаларининг эҳтиёжлари ва касбий контекстига мос келувчи баҳолаш топшириқларини тайёрлашга ўрганишлари кўзда тутилган.

ОТМлар томонидан ишчи дастур тузилаётганда баҳолаш алоҳида компонент сифатида эмас, балки ўқитиш жараёнинг ажралмас қисми сифатида қаралиши лозим. Баҳолаш топшириқлари ва турлари дарсларда фойдаланилган ўқув материалларга, қўлланилаётган методларга ва коммуникатив тил топшириқларига (масалан, *портфолио, дебат, лойиҳа иши*) асосланиши кўзда тутилган. Тузилаётган баҳолаш топшириқлари талабанинг тўртта (ўқиш, ёзиш, гапириш, тинглаб тушуниш) тил кўникмаларини баҳолаш имконини беришига эътиборни қаратиш лозим. Шунингдек, топшириқларни баҳолашда CEFR (YETK)да келтирилган қуйидаги икки тамойилни инобатга олган холда тайёрланади:

Даражалар: Якуний баҳолаш натижалари CEFR (YETK)нинг даражалари (A1, A2, B1, B2, C1, C2) билан мувофиқлантирилиши керак ва бу ўз навбатида талабанинг тилни амалда қўллаш олиши билан боғлиқ ютуқ ва камчиликлар таснифини ҳамда уларни бартараф қилиш бўйича кўрсатмаларни ўз ичига олган шаклда бўлади.

Мезонлар: CEFR оғзаки ва ёзма нутқни баҳолаш бўйича маълум бир мезонларни тавсия этади. Ушбу мезонлар талабага эришган ютуқ ва камчиликлари ҳақида аниқ маълумот беришда жуда қўл келиши мумкин.

4- жадвал

CEFR баҳолаш мезонлари

Оғзаки нутқ	Ёзма нутқ
Тил кўлами (сўз ва гап турлари хилма-хиллиги)	Тил кўлами (сўз ва гап турлари хилма-хиллиги)
Аниқлик (хатолардан холилиги)	Аниқлик (хатолардан холилиги)
Равонлик	Боғлиқлик, мувофиқлик
Мулоқотга кира олиши	Тасвирлаб ёза олиш
Боғлиқлик, мувофиқлик	Далиллар билан бойитганлиги
Умумий балл	Умумий балл

Мустақил таълим учун берилган топшириқлар учун берилган баллар ҳам талабанинг баҳолаш базасига қўшиб борилади.

Formative assessment (жорий ва оралик) баҳолаш

Ўқитувчилар асосан аутентик баҳолаш топшириқларини қўллашлари тавсия этилади. Талабалардан эгаллаган билим ва кўникмаларини аутентик топшириқлар орқали намоёниш этишларини сўралгандагина уларни ўз эҳтиёжларидан келиб чиқиб ҳақиқий вазиятларда қандай натижаларга эришишлари мумкинлигини ва чет тилида нималарга қодир эканликларини аниқлаш мумкин бўлади. Бундай топшириқларни (рол

плей, кейс тахлили, интервью, лойиҳа иши кабилар) тайёрлашда талабаларнинг бўлғусидаги касбий вазиятларидан келиб чиқиш лозим бўлади. Жумладан, берилган мавзуда тақдимот қилиш, муҳим масала бўйича йиғилиш ёки давра суҳбати ўтказиш, касбга доир нутқ тайёрлаш, лойиҳа наъмунасини тайёрлаш ва муҳокамага олиб чиқиш каби топшириқлар.

Талабанинг биринчи босқич сўнггида ҳамда энг якуний босқичда эришган натижалари баҳолашда давлат стандарти ҳамда CEFR га асосланган ва 3-жадвалда келтирилган таснифларга риоя қилинади. Бунда баҳолаш бўйича эришилган натижалар бўйича мезонлар ишлаб чиқилганда, нутқ фаолияти кўникмалари бўйича эришиладиган кўрсаткичлар “қила олади” (can-do) шаклида тасвирланиши керак бўлади. Янги дастурни тадбиқ этишга жалб қилинган ўқитувчилар тўртта тил кўникмалари ва малакаларини баҳолаш йўллари билан таниш бўлишлари талаб этилади.

Баҳолаш одатда юқоридан пастга (яъни вазифани бажариш қобилиятини баҳолайди) ва тилнинг индивидуал элементларига устунлик берадиган синовга мутлақо бошқача ёндошишдир. Юқоридаги сценарийларда **одамларни**, вазифанинг **мақсади** ва **контекстини** ҳисобга олиш ўта муҳимдир.

Ўқув дастурларида бўлгани каби, ҳақиқий баҳолашда, CEFR стандартида кўрсатилган мезонларга асосланиши керак. Ўқитувчилар маҳоратга асосланган субъектив баҳолаш амалиёти билан таниш бўлишлари керак.

LMS (Таълимни бошқариш тизимлари), шу жумладан Moodle каби мобил иловаларни қўллаш онлайн баҳолашни осонлаштириши билан бирга талабаларга ўз ютуқларини онлайн равишда кузатиб бориш имконини беради.

Қўшимча ҳаволалар: 1) Баҳолаш бўйича кўрсатмалар, 2) Фанни ўқитишда технологиялардан фойдаланиш, 3) Ўз-ўзини баҳолаш бўйича кўрсатмалар

5. Вақт меъёрлари

Хорижий тиллар талабага бутун бакалавр босқичида (3 ёки 4 йил давомида) ўқитилиши лозим. Бунда умумий чет тили йўналишига кўпи билан бир семестр ёки бир ўқув йили ажратилиши мумкин.

Ўқув режага кўра, хорижий тиллар ҳафтада 4 аудитория соати ва мустақил соат орқали ўқитилиши мақсадга мувофиқ. Сарфланадиган вақт шунингдек, ОТМга қабул қилинган талабаларнинг тил билиш даражасига ҳам боғлиқ бўлади. Қуйидаги жадвалда дунё тажрибасида бошлангич

боскичдаги тил билиш даражасидан кутилаётган даражага эришишда сарфланадиган вақт хажми кўрсатилган:

5- жадвал

Вақт меъёрлари

Кўзда тутилган даража Бошланғич даража	A2	B1	B2	C1
A1	200 соат	400 соат	600 соат	850 соат
A2	•	200 соат	400 соат	650 соат
B1	•	•	200 соат	450 соат
B2	•	•	•	250 соат

Бошланғич боскичда ҳар бир тил кўникмасини ривожлантириш учун сарфланадиган вақтлар нисбати бир хил бўлиши мумкин, бироқ соҳага йўналтирилган чет тилни ўрганиш боскичларида вақтлар нисбати талабаларнинг тил ва мулоқотга бўлган эҳтиёжларидан келиб чиқиб белгиланиши мумкин. Қуйидаги жадвалдаги мисолга қаралсин.

6- жадвал

Боскичларда нутқ фаолияти турларини ўқитиш.

	Бошланғич боскичда	Соҳага йўналтирилган боскичда
Гапириш	25%	40%
Тинглаб тушуниш	25%	30%
Ўқиш	25%	20%
Ёзиш	25%	10%

ENSPIRE-U (Махсус мақсадларга йўналтирилган инглиз тилини ўқитиш тизимини ислоҳ этиш) лойиҳаси иштирокчилари

- Ирискулов М.Т (ЎзДЖТУ ҳузуридаги РИАИМ)
- Иргашева С. (Британия Кенгаши, ЎзДЖТУ)
- Бегибоева Н (ЎзДЖТУ ҳузуридаги РИАИМ)
- Хан С. (ЎзДЖТУ ҳузуридаги РИАИМ)
- Вохидова Н. (БухДУ)
- Ақобиров Ф. (БухДУ)
- Абдурахмонова З. (АнМИ)
- Абдуллаев Д. (УрДУ)
- Арипова Г. (ТДСМИ)
- Барашова А. (НукусДПИ)
- Бобожонова Ш. (ТТА)
- Тангинова К. (ЎзДЖТУ ҳузуридаги РИАИМ)
- Давлетназарова С. (Қ-қДУ)

- Жуманиёзова М. (ТКТИ)
- Жураева Н. (ТТЕСИ)
- Захидова Г.(ТАТУ)
- Ибрагимова Ш. (ТДПУ)
- Кан Г. (ЎзДЖТУ)
- Кадирбекова Д. (ТАТУ)
- Максудова Х. (ТФарИ)
- Мамараимова Д. (ТерДУ)
- Мирходжаева Ф. (ЎЗМУ)
- Мухитдинова С. (ГулДУ)
- Назмутдинова К. (ЎзДЖТУ хузуридаги РИАИМ)
- Нарматова Г. (ТДАУ)
- Нигматова Ш. (ЎЗМУ)
- Огай М. (ЎзДЖТУ хузуридаги РИАИМ)
- Парпиева У. (ТИҚХММИ)
- Рахимова Ш. (ТДИУ)
- Хазратова З. (ЎзДЖТУ хузуридаги РИАИМ)
- Холиёров Б. (ҚаршиМИ)
- Ходжалепесова И. (Қ-қДУ)
- Ширинова Ф. (ТФарИ)
- Шомуродова З. (НавКИ)
- Эшчанова Г. (ТКТИ)
- Юлдашева Д. (ТТЕСИ)
- Юсупалиева Ш. (ТТЕСИ)
- Нурматова Н. А. (ЎзДЖТУ хузуридаги РИАИМ)

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими йўналишлари бўйича ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2020 йил 30 10 даги 6-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 07 12 даги 648-сонли буйруғи билан маъқулланган фан дастурларини таянч олий таълим муассасаси томонидан тасдиқлашга розилик берилган.

Такризчилар:

М.Т. Ирискулов: Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети хузуридаги РИАИМ бўлим бошлиғи

Б.С.Мирзаев: ТИҚММИ проректори